

Arbeiderpartiets
Landsstyremøte 30.9.1989

Med forbehold om endringer
SPERRET til 30.9.89 kl 1100

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

DEN POLITISKE SITUASJONEN

Det er enkelt å slå fast at problemene i økonomien, ansvaret ved å måtte gå til angrep på vanskelige oppgaver, og ikke minst en alt for høy ledighet har virket negativt inn på resultatet ved Stortingsvalget.

Det gjenspeiler utålmodighet og ønsker om flere resultater på områder som for oss hele tiden har vært sentrale. De tre viktigste områdene - arbeidsledighet, eldreomsorg og miljø - er alle områder som er sterkt markert både i langtidsprogrammet og i partiprogrammet. Dette er derfor felter der vi har en klar politikk og klare målsettinger, men der ønsker om raskere resultatet er det sentrale.

Når dette ble et protestvalg, tror jeg en viktig forklaring er de trange økonomiske rammene vi har hatt de siste årene - at det ikke har vært mer å fordele. Det har vært en protest mot den vanskelige virkeligheten som har gått utover Regjeringen og partiet, fordi vi har tatt ansvaret for å styre slik at vi kan tilpasse vårt forbruk til de økonomiske realitetene.

Jeg tror nok det hadde vært lettere å gå til Stortingsvalg i september 1988 eller september 1990. Vi er på mange måter inne i den vanskeligste delen av en helt nødvendig snuoperasjon for landet. Arbeiderpartiet har derfor valgt å legge vekt på alvoret i situasjonen og faren for at kortsiktige politiske trekk kunne ha svekket våre muligheter for å oppnå de resultater vi må sikre: Et styrket grunnlag for sysselsetting og vekst i vårt næringsliv.

Andre har kunnet profitere på at vi har vist ansvar. Men Høyre har ikke fått noen overbevisende uttelling på sine monomane angrep på Arbeiderpartiet. Høyre har i sin agitasjon gitt inntrykk av at det er vårt parti som må ta ansvaret for den kraftig feilslåtte økonomiske styringen i årene 1984-86. Jeg tror Høyre har mistet mye respekt ved å gi inntrykk av at det er Arbeiderpartiet som er årsak til at norsk økonomi er i store vansker. Jeg tror at svært mange er oppmerksomme på hvor et hovedansvar tross alt ligger, for de vansker landet har vært og fortsatt er inne i etter låne- og forbruksboomen midt på 80-tallet.

Den nokså primitive agitasjonen Høyre her har lagt seg på, og den totalt manglende vilje til en nøktern analyse av utfordringene landet står oppe i, har også legitimert Fremskrittspartiet og bidratt til å gi dette partiet den styrke og innflytelse det har fått ved dette valget.

Vi har fått en økt polarisering - en styrking av ytterfløyene - begge med klare populistiske trekk. Det er de to partiene som lover mest, men som har minst økonomisk dekning

for sine mange løfter, som har gått mest fram. SVs fremgang ser ikke ut til å være noe enkelt uttrykk for ønske om mer venstresosialisme.

SVs leder pekte selv på miljøpolitikken som grunnlag for fremgangen. Partiet har ganske sikkert fanget opp endel av Venstres velgere og særlig unge velgere, på miljøprofilen, noe skolevalgene og analysene av dem også viser. En annen viktig forklaring er imidlertid endringen i valgordningen som har gjort at endel SV-ere som har stemt med Arbeiderpartiet i Stortingsvalg for å støtte en Arbeiderparti-regjering, denne gang har stemt SV fordi stemmene ikke ble bortkastet.

Samtidig er det grunn til å merke seg at Arbeiderpartiet har tapt mest - og tapt både til FrP og SV - i de områder av landet hvor problemene er størst og pessimismen mer fremtredende, i en del tradisjonelle industrimiljøer - og i kyst-Norge - der ressurskrisen slår hardt ut og arbeidsledighet har vært en viktig faktor.

Vi må regne med at det er misnøye og utålmodighet, protest og usikkerhet for fremtiden som her gjør seg gjeldende. Det er også slik at det er i tradisjonelt sterke distrikter for arbeiderbevegelsen at SV har hatt sterk fremgang.

Stortingsvalget i 1985 på 40.8% var et meget godt valg for partiet, da vi var nær ved å få flertall, etter fire år under Willoch. Vi har denne gang fått et resultat som ligger lavere enn det dårlige valget i 1973. La meg samtidig minne om et trekk som ikke har vært så mye fremme i diskusjonen: Vi har strevet med tall for Arbeiderpartiets oppslutning på mellom 32% og 38% store deler av perioden etter 1978/79.

Dette viser hvilken krevende og langsiktig oppgave vi står overfor.

Men, det er grunn til å merke seg at de tre tidligere regjeringspartiene ikke har vunnet frem i opposisjon til oss, til tross for tre og et halvt år med en meget vanskelig jobb. Tvert om, de stiller svakere enn på svært lenge - med 37,2% i samlet oppslutning, mot 45.5% i 1985, og med færre mandater bak seg, samlet, enn det Arbeiderpartiet har alene.

Et annet viktig trekk er at Høyre og FrP har lavere tilslutning nå, enn i 1981. De ligger på 35%, 1% lavere enn i 1981.

Samtidig har Arbeiderpartiet og SV samlet en større oppslutning enn i 1981 - 45% mot 42% ved innledningen til dette tiåret.

Valget ble altså ingen suksess for høyrekreftene - tvert om tyder mye på at høyrebølgen kan være brutt - og at vi nå kan ha et bedre grunnlag for gjennomslag for våre verdier.

Jeg tror vi kan konstatere at det valg Sentralstyret tidlig tok, at vi måtte rette vårt politiske skyts både mot Fremskrittspartiet og Høyre, var nødvendig og riktig.

Jeg er ikke i tvil om at vi sterkt medvirket til å bringe FrP ned fra en enda høyere oppslutning, og at summen av Høyres og FrPs stemmer dermed ble lavere.

Fremskrittspartiets sterke angrep på kjerneverdier i vårt velferdssamfunn ga dessuten en sterkere politisk bevisstgjøring som medvirket til større mobilisering. Et økt engasjement om verdier - og en større valgdeltakelse var både positivt og nødvendig.

Dette understreker også hvor viktig det er at vi nå holder fast ved den viktige debatten om verdier og om hvilke holdninger vi skal bygge på i vårt samfunn.

Dette dreier seg om å gå videre med den ideologiske debatten vi har satt igang i partiet, og om å fortsette en enda bredere offensiv for å styrke vår egen organisasjon og den politiske debatten i hele arbeiderbevegelsen. Det er ingen tvil om at vi trenger mere debatt om mulighetene og om styringsformene på 90-tallet og inn i det neste århundre. Her må både den politiske og faglige arbeiderbevegelse må føre an og prege debatten i tiden fremover. Ikke minst vil det å sikre grunnlaget for den fulle sysselsetting stå i fokus.

I vår første gjennomgang i partiets ledelse av den politiske situasjon dagen etter valget slo vi fast at de kommende år krever styrket innsats og engasjement i analyse og debatt om økonomisk politikk, om styringsmulighetene og om de internasjonale utviklingstrekk som påvirker vårt eget grunnlag for å skape og fordele for å sikre en styrket velferd og et bedre miljø.

Valgresultatet ga ingen støtte til de borgerlige partienes krav om kursendring. Det er snarere er krav om at vi gjennomfører det vi har sagt vi skal og som vi arbeider for.

Skal vi lykkes bedre på disse tre områdene, er det en grunnleggende forutsetning som må oppfylles, nemlig at vi får en sterkere økonomi.

Det finnes ingen snarveier til ny vekst og et styrket næringsliv. Det er nødvendig med politisk styring og et sterkere samarbeid med partene i arbeidslivet. Vårt opplegg er å bedre styringsmekanismene slik at vi får en økt vekst, en bedre bruk av ressursene, tette hull for skattemotivert økonomisk virksomhet og få mer til velferd og fordeling. Derfor er vi nå også i gang med et omfattende reformarbeid når det gjelder nærings- og bedriftsbeskatningen.

Utviklingen i 80-årene viser hvor nødvendig det er å styre utviklingen. Overlater vi for mye til kreftenes frie spill går det galt. Det endte med et samfunn i en økonomisk ubalanse vi ikke har hatt i etterkrigstiden. Den borgerlige regjeringens manglende vilje til å styre utviklingen førte til en eksplosiv vekst i forbruk, investeringer og sysselsetting som det ikke var noe varig grunnlag for. Resultatet ble blant annet at det nå er bygget nærings- og forretningsbygg langt ut over det det er behov for.

Dette er en type sløsing med ressurser vi ikke har råd til. Gjennom en byggeboom som gikk langt ut over behovene er det bundet opp store ressurser som kunne vært brukt på en mer fornuftig måte.

Da vi overtok grep vi straks inn for å stanse denne utviklingen. Det ble sterkt kritisert, særlig fra Byrådet i Oslo. De påsto at vi strupet veksten i hovedstaden. I dag ser alle at det var helt nødvendig. Hadde vi ikke gått til upopulære virkemidler, ville Oslo kommune hatt enda større vanskeligheter i forhold til de garantier og bygge-engasjementer kommunen nå deltar i.

Erfaringene fra 80-tallet viser at vi trenger nye måter å styre på og vi trenger bedre styring. De viser også at den sentrale forutsetningen for å kunne styre er at vi har orden i

egen økonomi. Ingen må tro at det f eks vil være mulig å sikre investeringene i Norge og hindre "utflagging" hvis ikke investeringene i Norge stort sett gir like god avkastning som i andre land. Og ingen må tro at vi klarer å styre kredittpolitikken dersom vår valuta ikke er tilnærmet like sterk og stabil som hos våre handelspartnere. Og - vi klarer ikke å styre hvis kostnadene løper løpsk.

Dette er den virkelighet vi ikke kan lure oss unna. Det er et tankekors at SV, som krever sterkere styring, sier nei til styringsmidler som virker, slik de gjorde da de gikk imot den lønnsloven fagbevegelsen ba om for å sikre at alle skulle være med og bære byrdene.

Vi har nå lagt et godt grunnlag for en bedre styring i 90-åra. Vi har fått en bedre balanse i økonomien mellom privat og offentlig forbruk. Det er skapt rom for en betydelig vekst i statsbankenes andel av de samlede utlån og for økte offentlige investeringer. Dette gir oss muligheter for en bedre styring av den samlede ressursbruken i samfunnet og dermed større muligheter for å løse de viktigste oppgavene.

Etter valget er det kommet nye bekreftelser på at utviklingen er inne i riktig spor. De siste ukene har vi også hatt en gunstigere utvikling på arbeidsmarkedet, noe tallene i går bekrefter: En nedgang i den registrerte ledigheten på nesten 11 000.

Det økonomiske opplegget for 1990 vil styrke denne utviklingen. Det er skapt rom for en viss vekst både i kommunenes og fylkenes inntekter og i det private forbruket. Men det er samtidig helt nødvendig at vi holder fast på vår langsiktige strategi for å styrke produksjonslivet og gjøre oss mindre avhengig av oljeinntektene. Vi vil fortsette arbeidet med å styrke forskningsinnsatsen, bedre mulighetene for nyskaping og omstilling og styrke eksporten.

Det er bare gjennom en slik langsiktig politikk vi kan skape et trygt fundament for full sysselsetting og for å løse velferdsoppgavene bedre enn i dag.

*

Vi har flere viktige oppgaver vi nå skal ta fatt på:

- Vi må hente tilbake det vi tapte blant våre tradisjonelle støttespillere. Det gjør vi best ved å gjennomføre arbeidet med den økonomiske snuoperasjonen slik at vi får ned arbeidsledigheten, øker kjøpekraften og gjennomfører vårt program når det gjelder økt omsorg for barn og eldre.
- Vi skal sette organisasjonsprogrammet ut i livet. Der trakk vi opp retningslinjene for arbeidet med å styrke organisasjonen, gå fra prat til praksis og ta opp kampen for et styrket demokrati på alle områder. Vi må fornye og forsterke det faglig-politiske samarbeidet og sikre rekrutteringen fra ulike miljøer og alle grupper.
- Vi skal få ytterligere framgang der vi gjorde det relativt bra i valget. Det gjelder først og fremst blant de unge og i de store befolkningskonsentrasjonene. Vi må beholde den respekten som er vunnet for at vi har tatt belastninger og stått løpet så langt. Vi må bevare

miljøprofilen og vi må videreføre diskusjonen om fornyelsen av velferdssamfunnet i forlengelse av frihetsdebatten, partiprogrammet og langtidsprogrammet.

Vårt partiprogram er denne gang utformet slik at det peker ut over fire-års perioden. Det trekker opp mål for utviklingen som det vil kreve mer enn fire år å nå. Det handlingsprogram som skal behandles på LO-kongressen i oktober er sydd over samme lest. Også der trekkes det opp målsettinger for et bredt samfunnsengasjement fra fagbevegelsens side, samtidig som det sies at de konkrete forslagene skal gjennomføres etter en nødvendig prioritering og avveining underveis.

Jeg tror dette er en riktig utvikling som gir større mulighet for å styre utviklingen i et mer langsiktig perspektiv.

I det videre arbeidet bør vi også se nærmere på det arbeidet svenskene nå er igang med, med sitt 90-talls program. Også for oss kan det være noe å hente i det å kombinere en debatt om vårt prinsipp-program, som nå er 10 år gammelt, og de politiske oppgavene på 90-tallet, slik de er utmeislet i partiprogram og langtidsprogram.

Et av de mest spennende trekk ved det svenske 90-tallsprogrammet er den gjennomførte viljen til å starte tenkningen om politikken i menneskenes hverdag.

Arbeiderbevegelsen kan bare fylle sin oppgave dersom vi er i stand til å forme politikken med utgangspunkt i folks hverdag. Vi må ha evne til å lytte og sette våre forslag inn i en praktisk og ideologisk sammenheng som folk kjenner seg igjen i. For sosialdemokrater - som vil forme samfunnsutviklingen er politikken også et redskap for å vise menneskene hvilke valg vi står overfor.

Politikk er for oss både de konkrete løsningene på dagens oppgaver på alle plan i Regjering, Storting, fylkesting og kommunestyre og i internasjonalt arbeid, og det er en bred diskusjon om veien videre. Den ideologiske debatten gir fargene og visjonene til hverdagspolitikken. Derfor er de to perspektivene uadskillelige. Hver for seg forfaller de til administrasjon eller skrivebordsteori.

Vårt samfunn har i dag et velstandsnivå som stiller krav til variasjon og valgmuligheter i velferden. Vi må fange opp de helt forståelige kravene om større valgfrihet. Oppgaven framover er å gjøre det mulig for den enkelte å utvikle seg på dette grunnlaget. Sosialdemokratiets oppgave er å skape et samfunn der alle blir i stand til å velge sine liv i stedet for å arve det.

Sosialdemokratiet er en frihetsbevegelse. Friheten for den enkelte må skapes gjennom politiske vedtak, hvis den skal bli alle tid del. De formelle rettigheter er ikke nok, de må fylles med reelle muligheter for den enkelte til selv å forme sin framtid. Det er derfor fordelingspolitikken er et virkemiddel til å skape mer frihet for de mange. De privilegerte har stor frihet i de fleste samfunn. Den skandinaviske modellen har gått foran ved å gjøre friheten og mulighetene til en del av hverdagen for det store flertall. Derfor står vi også som modeller for så mange i det internasjonale samfunn.

Det er dette det dreier seg om når vi reiser målet om barnehageplass for alle og en skole som både gir mer undervisning og et tilbud ut over undervisningstiden de første skoleårene.

Det er i dette perspektivet vi ser utviklingen av en eldreomsorg med hjelpetilbud som skaper større muligheter for de eldre til å være i aktivitet og klare seg lenger i eget hjem.

Men velferdssamfunnet er ikke bare et sett av velferdstilbud. Vi har allerede i noen år sett reaksjoner som vi skal ta alvorlig i det politiske arbeidet på 90-tallet.

På den ene side har vi dem som tar velferdssamfunnet for gitt. De vil gjøre fordelene ved velferden til en privatsak og ulempene og kostnadene til en offentlig sak. Noen av disse gruppene har ved de siste valgene flokket seg om Fremskrittspartiet - som oppmuntrer til skattesnyteri og svart arbeid, samtidig som de krever økt innsats for eldre og syke.

Til slike holdninger er vårt svar: Velferdssamfunnet er en ordning hvor vi må ta ansvar både for oss selv og hverandre. Hvis vi skal kunne beholde og utvikle velferden, må vi også ta ansvar for at det finnes økonomisk grunnlag for det. Både i et moderne og produktivt næringsliv og i en effektiv bruk av offentlige midler.

Arbeiderpartiet tar ansvar for å si nei til det som er mindre viktig for å få plass og mulighet til det som er viktigere. Den som ikke prioriterer overlater til andre å styre.

En annen reaksjon kommer fra dem som hevder at velferdsordningene utnyttes og at sosiale rettigheter misbrukes. Vi har alle visst at dette forekommer, og at det må bekjempes. Men spørsmålet er: Har vi skapt inntrykk av at vi bagatelliserer problemet? Spørsmålene rundt velferdssamfunnets moralske fundament er ikke først og fremst et spørsmål om nok penger, men om holdninger og rettferdighet.

Derfor har vi i arbeidsprogrammet for denne perioden fremhevet "krav til innsats for felles framtid".

I den svenske 90-talls programmet reises de samme spørsmålene slik:

"Tvilen gror: Har velferdssamfunnet tatt over så mange sosiale oppgaver fra familien, venner, oss selv, at livet er blitt upersonlig og ansvarsløst og vi selv hjelpeløse?"

Dette sitatet er en understrekning av at "samfunnet" ikke kan betraktes som noe utenfor oss selv, noe vi alle kan lesse problemer og utgifter over på. Samfunnet kan bare make det vi sammen setter det i stand til å gjøre. Vi må skape verdiene vi skal bruke, og vi må bruke og fordele det vi skaper ut fra de verdiene vi bygger samfunnet på. Den offentlige forvaltningen som administrerer velferden er bare et praktisk virkemiddel. Hvis mange svikter velferdssamfunnets moral, og dermed undergraver holdningene til felles ansvar, da vil også velferdssamfunnets fundament forvitte.

Å fortsette fornyelsen av velferdssamfunnet blir en av våre store oppgaver og utfordringer på 90-tallet. I denne debatten må vi ikke minst engasjere de unge, fange opp deres ønsker og behov og vinne de nye generasjonene for våre verdier.

Vi startet dette arbeidet gjennom Frihetsdebatten og Apent parti. Nå vil vi føre debatten videre og få den til å favne bredere. I den første gjennomgangen i partiets ledelse av den politiske situasjonen dagen etter valget slo vi samtidig fast at de kommende år også vil kreve sterkere innsats og engasjement i analysen og debatten om den økonomiske politikken og styringen. Dette ikke minst i lys av de internasjonale utviklingstrekkene som påvirker Norge og våre muligheter for å skape og fordele og sikre sysselsetting og velferd i 90-årene.

Den debatten vi trenger må skje i bredden. Det er viktig at partilagene engasjerer seg. Like viktig er det at medlemmene ikke bare diskuterer seg imellom, men deltar aktivt i samfunnsdebatten lokalt. De store temaene vi skal ta opp til drøfting i partiet gjelder jo nettopp problemer folk er opptatt av i hverdagen. Derfor kan den interne debatten aktivt ledes ut i en offentlig debatt, på arbeidsplassene, i lokalpressen, der partiets tillitsvalgte fører og vinner diskusjonen. På den måten trekker vi nye, nyeskjerrige og engasjerte mennesker inn i partiet.

For å stimulere til en slik bredere debatt og engasjement ute i parti og fagbevegelse må vi nå få til en styrking også på utredningssiden.

*

90-tallet stiller også krav om et bredere internasjonalt engasjement, ikke minst i vårt eget nrområde - Europa.

Det er sosialdemokratiet som har det ideologiske grunnlaget for å skape økt samarbeide, sikre en økonomisk vekst med et sosialt og miljømessig framsynt innhold, og bygge bro over motsetninger og mellom generasjoner.

Arbeiderpartiet har den siste tiden satset mye på et aktivt samarbeide med de sosialdemokratiske partiene både i EF og EFTA-landene. Vi ser også en gledelig utvikling i retning av et sterkere samarbeid mellom fagbevegelsene i Vest-Europa. Det er viktig å utnytte alle de samarbeidskanaler vi har for å fremme vårt politiske syn, både på integrasjonsprosessen i Vest-Europa og i utviklingen av samarbeidet mellom Vest-Europa og Øst-Europa. Det er bare gjennom forpliktende internasjonalt samarbeid vi i 1990-årene kan trygge de verdier arbeiderbevegelsen alltid har lagt så stor vekt på: Full sysselsetting, sosial trygghet og en rettferdig fordeling av samfunnsgodene og vårt felles miljø.

Samarbeidet med våre søsterpartier i Norden og Europa om retningen for utviklingen i vår del av verden kan bli helt avgjørende for sosialdemokratiets evne til å vise vei og være brobyggere, øst/vest og - ikke minst - nord/sør.

Det er også derfor vi har lagt ned så mye arbeid i å finne nye samarbeidsløsninger mellom EFTA og EF - Vi ønsker - og har fått bred oppslutning om dette i Stortinget - å bruke de nærmeste årene til en tilpasning til EFs indre marked, og til et nærmere samarbeid med EF på alle områder der vi har felles nytte av det. Det gjelder ikke bare handel, men spesielt på viktige områder som forskning og utdanning, miljøvern og sosiale spørsmål.

EFs indre marked er også vårt marked. 70% av vår samlede eksport går til EF-land. Det er ikke slik som enkelte påstår at vår nåværende frihandelsavtale fra 1973 i 1990-årene vil

være tilstrekkelig til å sikre vår eksport til EF-området. For det første finnes det ikke bare tolltariffer, men en rekke handels-hindringer som EF-landene nå bygger ned seg imellom, uten at dette samtidig skjer for tredjeland. Det kan bli å dreie seg om tekniske standarder, særnasjonale kvalitetskrav og vanskelige sertifiserings- og testordninger. For det andre dekker ikke frihandelsavtalen tjenesteytende sektor. Det gjelder f.eks. transportsektoren, bank og forsikring. Dette er viktige næringer i Norge, og det vil kunne skape store vansker for disse bransjene om vi blir stående utenfor den stadig friere handel av tjenester som det indre marked i EF åpner for.

Derfor blir det helt avgjørende for vårt næringslivs muligheter at vi får en tilpasning som kan sikre de best mulige betingelser både for eksport og et økonomisk, teknologisk og industrielt samarbeid med Vest-Europeisk næringsliv.

Vi opplever nå et Europa i sterk forandring. Vanetenkningen om Europas deling slår sprekker. I Vest-Europa utvides samarbeidet ikke bare om handel, men også om utenrikspolitikk, miljøvern, utdanning, teknologi og sosiale spørsmål.

Som jeg sa på landsmøtet i mars: Rettesnoren for Arbeiderpartiets Europa-politikk er å gjøre det som tjener våre nasjonale interesser. Vi kan verken løse sysselsettingsproblemene, miljøproblemene eller velferds-oppgavene i 1990-årene hvis vi som nasjon isolerer oss og sementer våre internasjonale samarbeidsorganer slik de er i dag.

Erklæringen etter EFTAs statsministtermøte i Oslo i mars trakk opp linjene for et utvidet og utdypet samarbeid mellom EFTA og EF. Oslo-erklæringens politiske ambisjon er å skape et nytt samarbeidssystem i Vest-Europa. Den tar til orde for et samarbeid om det indre marked, men også på områder som miljø, utdanning, forskning og den sosiale dimensjon.

Siden mai har embetsmenn fra EFTA-landene og EF-kommisjonen kartlagt mulighetene for å få til et slikt nytt samarbeidssystem. Dette arbeidet avsluttes 20. oktober. Derfor har det ikke vært grunnlag for å gi signaler om våre konkrete holdninger til disse spørsmålene, slik det ble etterlyst i valgkampen. Det er først når kartleggingsarbeidet er over, vi kan gjøre opp status og foreta de politiske avveiningene.

I ukene framover vil imidlertid Regjering og Storting måtte avklare mange viktige spørsmål. Regjeringen vil gi Stortinget en redgjørelse i slutten av oktober, som kan danne grunnlaget for politiske avveininger av norske holdninger og synspunkter.

Det vil fortsatt være sentralt med en aktiv politisk oppfølging fra Norges side. Vi var en pådriver i vår EFTA-formannskapsperiode. Da greide vi, mot vanetenkernes spådommer, å få til en ambisiøs erklæring som alle EFTA-landene sto bak. Vi fikk i gang den prosess som nå kalles Oslo-prosessen der EFTA-landene og EF sammen vurderer mulighetene for et samarbeide som omfatter de 18 vest-europeiske landene.

Også fra EFs side understrekes det at et utvidet samarbeid mellom EF og et sterkere EFTA er veien å gå. Senest for fire dager siden gjentok EF-kommisjonens president Jacques Delors i sin tale til Europarådets parlamentarikerforsamling at

forutsetningene for et samarbeid med like rettigheter og plikter er at EFTA styrker sin egen struktur.

Alternativet er i følge Delors at vi fortsetter som før. Da vil vi bli stående utenfor det omfattende samarbeid som nå pågår i Vest-Europa. Det vil ikke bare ramme vårt næringsliv som er så avhengig av disse markedene, det vil også være i strid med brede norske interesser.

Derfor må vi fortsatt være en pådriver for å få best mulig resultater ut av Oslo-prosessen. Dersom vi utelukker alternativer på forhånd og forholder oss passive, ja, da mister vi innflytelse og ødelegger mulighetene. Da stiller vi oss på sidelinjen av den dynamiske prosess som er på gang i Europa og lar andre bestemme takten.

Diskusjonen omkring valget mellom de to alternativene tollunionsordning eller utvidet frihandelsavtale gjenspeiler hvor viktig det er å være aktivt med i prosessen.

På Oslo-møtet ble EFTAs statsministre enige om å vurdere alle mulige alternativer for å styrke samarbeidet mellom EFTA og EF. Når det gjelder spørsmålet om frihandel med varer, er det pekt på to alternativer - en utvidet frihandelsavtale og et tollunions-arrangement.

En frihandelsavtale medfører at toll fjernes for handelen mellom de statene som deltar. Den gir imidlertid ingen garanti mot at EF benytter ulike beskyttelsestiltak eller handelspolitiske restriksjoner overfor EFTA-landene.

En tollunion innebærer i likhet med en frihandelsavtale at man fjerner toll og andre handelsrestriksjoner mellom landene. Men en slik løsning vil i tillegg gi næringslivet sikkerhet for at bedriftene sikres like konkurransevilkår. La meg illustrere dette ved et par eksempler:

Selvom det i dag ikke er toll på handel med varer mellom EFTA- og EF-land, så har EFTA-landene og Ef ulike tollsatser overfor tredjeland. For å hindre at produkter fra andre land slipper inn i EF-området via Norge uten å betale EF-toll, krever EF et detaljert dokument som viser at norske eksportprodukter faktisk er produsert i Norge. En norsk produsent av datamaskiner som inkluderer maskindeler produsert i Asia, må oppgi hvor innsatsvarene kommer fra. Dette skaper ekstra administrativt arbeid for den norske produsenten, og virker i praksis som en handelshindring.

I en tollunion vil landene ha felles tollsatser overfor tredjeland. Da opphører kravet om opprinnelsesregler, og norske bedrifter vil bli fritatt for tidkrevende byråkrati.

I dag er det også slik at EF kan reagere mot norsk eksport dersom de mener at varene selges til dumping-pris, det vil si priser godt under det EF-kommisjonen mener er markedspris. Elkem har f.eks. flere ganger blitt pålagt å sette opp prisen på ferro-silicium til EF-markedet. Resultatet er at de norske produktene blir mindre konkurransedyktige.

I en tollunion vil anti-dumping tiltak opphøre. Dette vil være en fordel for store deler av vår eksportindustri.

Et tollunionsarrangement vil ikke påvirke ulikheter i skatter og avgifter. I karleggingsarbeidet har det vært enighet mellom EFTA-landene og EF-kommisjonen at felles landbrukspolitikk ikke vil være aktuell. Det er derfor naturlig at landbruksvarer holdes utenfor en eventuell tollunion.

I et framtidig valg mellom de forskjellige løsningene må vi legge stor vekt på hvilken løsning som vil tjene norsk næringsliv og dermed sikre sysselsettingen i 1990-årene. Derfor er det så viktig at mulighetene både for en utvidet frihandelsavtale og for en tollunionsordning holdes åpne, slik at vi kan velge den løsning som vil kunne tjene våre nasjonale interesser best.

Men hva opplever vi at de tre borgerlige partiene som forhandler om å danne regjering gjør i denne situasjonen? Jo, for å løse uenigheten seg i mellom erklærer de at deres kilder rundt om i Europa påstår at tollunion ikke lenger er aktuell. Ja, Aftenposten klarer til og med den ene dagen å sitere belgieren Bernard Eicher som har laget en rapport til Europarådets Parlamentarikerforsamling som sier:

"Det kan ikke komme i stand et mer inngående EF-EFTA-samarbeide med mindre EFTA-landene vurderer om ikke tiden er inne til å ta skrittet fra å være et konvensjonelt frihandelsområde til å bli en tollunion som jenger seg til EF."

Neste dag står det i Aftenposten at "alle" europeiske kilder avviser tollunion som en aktuell løsning på EFTA-landenes problemer.

Sannheten er at arbeidsgruppen som utreder spørsmålet om fri bevegelse av varer og som har representanter for alle EFTA-landene jobber for fullt med å kartlegge grundigst mulig de forskjellige sidene ved både en tollunionsordning og en frihandelsavtaleløsning.

De tre borgerlige partienes opptreden sier imidlertid enda mer om den ribbete Europa-politikken som står igjen etter at skjøre kompromisser har jenknet uforenlige grunnholdninger. Resultatet blir passivitet. Man gir opp muligheten for å påvirke prosessen.

Er det dette Høyre kaller handlefrihet og en aktiv Europa-politikk? Jeg har lyst til å minne om at Høyres kritikk av Regjeringens Europa-politikk før EFTA-møtet i mars gikk ut på at dette var en blindvei og at Norge ble B-nasjon i Europa.

Nå ser vi imidlertid at Oslo-prosessen kan gi betydelige resultater dersom vi gjør vårt for å bringe den videre. Men gir vi fra oss denne muligheten, slik de borgerlige partiene ser ut til å legge opp til, ja, da skaper vi ikke bare betydelige problemer for vårt næringsliv, da gir vi samtidig opp muligheten vi har til å delta aktivt i det europeiske samarbeidet. Da risikerer vi at Norge blir en C-nasjon i Europa, med de meget alvorlige konsekvensene dette har for å ivareta våre interesser.

Arbeiderpartiet ønsker å få til en omfattende avtale mellom EFTA og EF, slik Oslo-erklæringer tar til orde for. På denne måten vil vi sikre at vårt sterkt eksportrettede næringsliv ikke møter hindringer på det europeiske markedet. Vi må greie dette hvis vi skal trygge våre arbeidsplasser og videreutvikle velferdssamfunnet.

Et utvidet samarbeid mellom EFTA og EF er i dag det beste alternativ vi har for å ivareta norske interesser i Europa. Vårt mål er å få til et europeisk økonomisk samarbeidsområde der EFTA og EF-landene er likeverdige deltakere, og der EFTA-landene er sikret deltakelse og reell innflytelse i beslutningsprosessen.

Arbeiderpartiet har vært en pådriver for å få igang dette arbeidet. Det er viktig at Norge fortsatt skal være en drivkraft i dette arbeidet slik at vi kan oppnå de resultater vi stårt trenger.

*

Valget ga ingen grunnleggende endring på den situasjon vi har hatt i Stortinget de siste fire årene. De borgerlige partiene har flertall, som før. Men styrket seg har de jo ikke. De tre som nå skal forsøke å finne fram til en regjeringsplattform, er mye lenger unna flertall enn de var - og de er blitt avhengig av et langt sterkere Fremskrittsparti.

De fire borgerlige partiene er så langt bare enige om en ting: De ønsker en annen regjering.

Hva slags politikk tre av de fire sammen ønsker, er like uklart som før, selv etter fjorten dagers forhandlinger. Hvis de velger å overta regjeringsansvaret er det ikke lenger nok å være imot Arbeiderpartiet - da må de også være enige om hva de skal være for.

Hvis de fire borgerlige partiene nå blir enige om å bruke sitt flertall til å danne regjering, må det i dette også ligge en politisk avklaring av forholdet mellom Fremskrittspartiet og de øvrige borgerlige partiene. Det må være et flertall som stiller seg aktivt bak et eventuelt nytt regjeringsalternativ. Arbeiderpartiet kan ikke regnes inn som støtte til den kursendring en slik regjering vil gjennomføre. Det blir en dreining mot høyre, som vi ikke kan stå ansvarlig for.

Fortsatt ser vi uttalelser om at Arbeiderpartiet bør medvirke og gi støtte til en treparti-regjering.

Ja, det kunne vi nok, hvis en slik regjering la opp til en politikk i tråd med den vi har ført de siste tre og et halvt år. Det er en politikk med utgangspunkt i Arbeiderpartiets politikk og i skjæringspunktet mot sentrum. Men er den en slik politikk de har tenkt seg i en ny Høyre-sentrum-regjering ?

Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har jo kunnet støtte vår kurs fordi vi har funnet løsninger alle tre partier kunne stå bak og forsvare ut fra sine egne programmer og verdier. Situasjonen etter valget krever ansvarlighet og samarbeid tvers over partigrensene. Men det må være et samarbeid som er reelt og med utgangspunkt i en regjering som kan være et politisk tyngdepunkt i norsk politikk. Det som skjedde våren 1986 viser at en regjering hvor Høyre er det største partiet ikke er villig til å føre en slik politikk. Kursen blir lagt for langt mot høyre.

Det er lite i den valgkampen vi har bak oss som tilsier noen endring i dette.

Jeg har trodd det var alvor når Høyre sterkt har understreket at de vil ha en kursendring. En slik kursendring mot høyre kan ikke få Arbeiderpartiets støtte og medvirkning. Jeg har faktisk gått ut fra at Høyre ikke har tenkt å slette ut sin politisk profil totalt og gå inn i regjeringskontorene for å føre Arbeiderpartiets politikk videre.

Vår oppgave er å skape størst mulig gjennomslag for våre programmer og verdier. Vår oppgave kan aldri bli å gjøre det mulig å få gjennomslag for mere høyrepolitikk, enten vi er i posisjon eller opposisjon.